
Olümpiaraamatust, eriti Londoni omast

Lakooniliselt ja eeldusel, et miski ei muutu, võib loetleda nii:

Londoni olümpiaraamat ilmub;

seda ei pane kokku Eesti spordiajakirjanike esindusmeeskond, sest nende tööandjad pole isekeskis kokkuleppele jõudnud;

kindlasti mõjutab raamatu kvaliteeti ilmumiskiirus, sest kirjutajatel ja toimetajatel tuleb raamatu viimased peatükid anda trükikotta viis ja pool nädalat pärast olümpia lõppu, et esitus saaks toimuda veel septembris;

tegemist saab olema viimase 16 aasta kõige õhema, kuid kaugeltki mitte kõige odavama suveolümpiaraamatuga;

olümpiaraamatute ajutine reklaamivabadus on möödas;

trükiarvu, mis spordiraamatute puhul on lisaks üldise majanduslanguse mõjule ilmselt kannatanud ka Andrus Veerpalu juhtumil all, ei söanda ennustada, ent kui eestlased üllatuslikku medalisülemit ei too, pole number kuigi suur.

Kõik see, millest alanud pooltunni kestel juttu tuleb, on nii ehk teisti Londoni raamatuga seotud. Varasemad raamatud on kasvatanud kirjutajaid, lugejaid, kogu spordirahvast ja ka kirjastajaid – seega loonud pinnase, millest uus raamat võrsub.

* * *

Kolmveerand sajandit tagasi andis „Noor-Eesti Kirjastus“ välja Aleksander Antsoni raamatu „Berliini olümpiamängud 1936“. Mängude tuli oli kustunud 16. augustil ja raamat jõudis nelja kuuga lettidele.

1992. aastal andis Eesti Olümpiaakadeemia asutajaliikme, meie spordikirjanduse grand old mani Paavo Kivise kirjastus „Olympia“ välja Antsoni teose faksiimileväljaande. Raamatu lõpul seisab pöördumine tänase lugeja poole ja sealt võib muuhulgas lugeda:

„Autor aitas sellele koostamise-toimetamise-trükkimise omalaadsele rekordiüritusele kõigiti kaasa, leppides käsikirja koostamisel kättejuhtuvate erineva tasemega allikate ja kontrollimata faktidega ning fotoreproduktioonidega ajakirjandusest, mille tehniline tase, nagu te näete, jätab märksa paremat soovida. Niisamuti nagu noor lugeja vaatab pisukese kummastusega raamatu keelepruuki, nõnda märkab asjatundja mitmeid faktivigu.“

Veidi allpool on kirjas:

„Ei pruugi vist öelda sedagi, et kaunis rivis seisvad emakeelsed olümpiaaraamatud on nii sisult kui vormilt oma esiema, Berliini-raamatu äratuntavad lapsed.“

Järgmisel leheküljel on loetletud ja parandatud eestlasi puudutanud faktivead.

Faksiimileväljaande pöördumise otsene autor on ilmselt Kivine ise ja usutavasti tabab ta mitmes mõttes naelapead.

Igal juhul pani Aleksander Antson aluse eesti olümpiaaraamatute tänasesse jõudnud traditsioonile ja andis kätte ka suuna, mille poole hilisemad kirjutajad, koostajad ja väljaandjad on püüelnud – see tähendab, Antson püüdis hõlmata kogu olümpiat, ka suure ühisürituse hingust. Kindel ka see, et kutselise kirjaniku kohta jäi raamat kiirustamise tõttu stiililt hüplikuks ning olümpiakogemusega sportlase ja sporditegelase kohta liialt vigaderohkeks.

Mis puudutab määratlust „koostamise-toimetamise-trükkimise omalaadne rekordiüritus“, tuleb paraku tõeks võtta, et suurte kogemustega härra Kivisel ei saanudki veel aimu olla, milline rekordiürituste kaskaad eesti olümpiaaraamatute ilmutamislugu ees ootas.

* * *

Nõukogude ajal ilmusid olümpiaaraamatud üldjuhul paar aastat pärast mängude lõppu, talimängude raamatud veidi kiiremini. Sama aastanumbri sees ilmus Innsbruck 1964, mille toimetaja Heino Kask võttis appi teise kohal viibinud mehe Gunnar Hololey, kes lõpuks kirjutas poole raamatu mahust.

Samas jõudis näiteks Sarajevo 1984 müüki tublisti üle kolme aasta pärast mängu.

Ka niinimetatud segaste ja vaeste aastate raamatud Soul 1988 ja Barcelona 1992 vajasis ilmumiseks kolme aastat.

Loomulikult oli vahe mängude ja raamatu ilmumise vahel liialt suur. Kuid sageli oli raamatukirjutajaid vaid üks, oma aja võtsid tsensuur ja tinaladu.

Saabunud kommertsajastul läks paugutamiseks. Sporditähe väljaandmiseks loodud Inreko Press tõi raamatu Lillehammer 1994 lugejateni ühe kuuga. See käis nõnda, et Eesti Spordi Lehe mehed Sven Sommer ja Urmo Soonvald vuhtisid Tallinnas televiisori ees lugusid kirjutada ning kohapeal viibinud Sporditähe enda töötajad panustasid värvi lisamiseks mõne üksiku lehekülje.

Edu ajas Inreko Pressi pealiku Donatas Narmonti hamba veel enam verele ja edaspidi rekordita ei saadud. Atlanta 1996 järel sündis kahe kuuga suverekord, Nagano 1998 parandas vajaliku ühe päevaga talirekordit ja nõnda edasi.

* * *

Miski ei muutunud ka siis, kui olümpiaaraamatu kirjastamine nihkus Eesti Olümpiakomitee egiidi alla. Esmalt, Torino 2006. aasta mängude puhul ei leidnud EOK ja Narmont üksmeelt ning seni, kuni EOK raamatu kirjutajad Torinost tagasi jõudsid, oli Inreko Pressi raamat Tallinnas kirjutante käe alt trükikotta minemas. Koos trükiga kolm nädalat, see oli uus jutumärkides „tase“. Nädal hiljem oli ka teine, nii-öelda EOK ametlik raamat platsis ja lugeja kapitaalses segaduses.

Suverekord sündis 8. veebruaril 2008, kui esitlesime Pekingi trükisooja raamatut 8. oktoobril ehk kuus nädalat pärast olümpiatule kustumist.

Kahtlemata on kiirustamisele tulnud lõivu maksta. Ühe-kahe kirjutaja jõul pole raamatu valmimine võimalik, meeskond peab suur olema. See tingib paratamatult taseme ebahütluse. Parimat ei saa võtta ka produktiivseimatelt. Jaan Martinson kirjutas pärast Pekingit autoritele jäänud kolme nädalaga põhitöö kõrvalt 38 raamatulehekülge.

Otseseid vigu on nendest raamatutest tuvastatud palju kordi vähem kui Antsoni kunagisest eeskujuraamatust, aga siiski. Teile praegu esinev Press on peatoimetanud enamiku 14 viimase aasta olümpiaaraamatutest. Teadsin hiljemalt kümnendaks eluaastaks spordiajakirjanikust isa ning suure sõbra ja kalapüügikaaslase Heino Kase alias Kase Mardi targal suunamisel peast kõiki olümpialinnu Ateenast ja Chamonix´st alates. See ei takistanud Pekingi raamatu sissejuhatuses rahva rõõmuks teatamast, et 1984. aastal toimus olümpia Atlantas. Töötempo oli nii kõrge, et kardetavasti lugesin selle sissejuhatuse ise esimest korda läbi alles raamatust endast ja sporti hästi tundvale keeleteoimetajale sain tookord eraldada tööks umbes kümme minutit.

Muide, see viga, õnneks 14 aasta vältel seni tuvastatutest ainuke tõsine, tekitas niivõrd elevust, et kasvatas kirjastaja väitel müüginumbreid. Kahtlustati, et nii selge vea paigutamine silmatorkavale kohale oli müüginipp.

* * *

Kui veel veidi kiirustamise juurde jääda, siis võib eritleda selle põhjuseid.

Esiteks sündis Inreko Pressi tegevdirectori Donatas Narmonti kinnisidee, et saabunud arvutiajastul on superkiirus võimalik, juhul kui kirjastatava tasemele segavalt palju tähelepanu ei pööra. Peagi tegevdirectori toolilt omanikuks tõusnud Narmontil, endisel pikamaajooksjal, on puht inimlikult haruldane võiduvajadus ja sellest johtuvalt tõstab iga rekord loomulikult enesetunnet.

Teiseks õnnestus juba esimesel katsel raamatusse üsna palju reklaami müüa ning koos raamatu enda enam-vähem korraliku trükiarvuga tekkis tõeliselt kasumlik ja järgmisteks olümpiateks palju lubav projekt. Püsis ja süvenes usk, et mida kiiremini raamat letile jõuab, seda värskemalt on potentsiaalsetel ostjatel sündmused meeles ja seda enam janunevad nad lähemate selgituste järele. Mõnel juhul, olgu siinkohal näiteks 1. oktoobril lõppenud Sydney mängud, on kiirustama sundinud ka algav jõulumüük.

Kolmandaks on tagant piitsutanud hirm võimaliku konkurendi liikumiskiiruse ees. 1996 andis lisaks Inreko Pressi tiimile raamatu välja Spordileht – see polnud küll tõsiseltvõetav üllitis, aga siiski...

2006. aasta topeltraamatust oli juba juttu. Ning praegu ei julge keegi kinnitada, et ei võiks kerkida uusi õnneproovijaid.

* * *

On arutletud, miks pole iseseisvusaja olümpiaaraamatud enam nii ilusasti kirjutatud kui Paavo Kivise suuraastatel 1972 ja 1976. Mu ammune hea tuttav, teleprodutsent Raivo Suviste võrdles kord ETV „Tähelaevas“ umbes nii, et Kivise olümpiaaraamatud kujutasid endast delikatessi, nüüdsed aga sööklatoitu. Hiljem ta muigas: „Mis parata, Gunn, ka meie „Kodu keset linna“ on sööklatoit.“ Selge see, olümpiaaraamatust on saanud kommertsprojekt.

Paavo Kivisel on kahtluseta meistrikäsi, millest on õppinud või vähemalt püüdnud õppida hulk nooremaid, ma ise teiste seas. Samas oli tal oskus ära tunda ja võimalus võtta Eesti Raamatu töötajana enda kirjutada just need spordialad ja muud raamatuosad, milles ta tunneb end äärmiselt koduselt või mis on parajasti laineharjal.

Müncheni raamatus olid Kivise päralt sisse- ja väljajuhatavad mõtisklused, tema enda ala kergejõustik, kõigi eestlaste tollane ala tõstmine, skandaalse finaaliga korvpall, Olga Korbutist väärtustatud riistvõimlemine ja ohvriterohke intsident

olümpiakülas. Muud raamatusse mahtunud alad jäid Kristjan Arusoole, purjetamine Arnold Greenile – lihtsalt öeldes, need jäid tagaplaanile.

Oma lood kirjutas Kivine toimunud sügavalt läbi tunnetades ja sõna hoolega seades nagu hea kirjanik, mitte nagu ajakirjanik. Eesti Raamatu toimetajana oli ta päevast päeva olümpiaaraamatu päralt ja tal oli ka kalendrisse vaadates aega. Raamatut, milles Kivine täitis 107 lehekülge, hakati tinasse laduma enam kui poolteist aastat pärast mängu. Loomulikult oli atleetide kommentaaride ja huvitavate faktide leidmine 40 aastat tagasi oluliselt raskem, kui on nüüdsel Interneti-ajastul, ent ikkagi: Kivisel oli iga rea kirjutamiseks palju-palju kordi rohkem aega kui Martinsonil 2008.

Võib ka lisada, et nõudnuks etteantud ajapiir Kiviselt 12-18 autori kaasamist, polnuks tal võimalik oma paeluvat kirjutamisstiili domineerima jätta.

Nüüd, uuel aastatuhandel jõudsime raamatutega Peking 2008 ja Vancouver 2010 enam-vähem sinna, kuhu uskusime meie tiimil olevat võimaliku senise töökorraldusega jõuda. Tänavust Londoni raamatut ette valmistades keerles võimaliku toimetaja ja võimalike kirjutajate peas plaan katsuda Suure Kivise loodule läheneda. Lootsime kirjutada kuue-seitsmekesi nii, et raamat tuleks letile jõulude eel ehk neli kuud pärast mängu. Neli-viis meist oleks töötanud Londonis, nina vastu lina, ja kaks jälginud sündmuste kulgu Eestis, Londoni-kirjutajaid vajadusel üldpildiga toetades, pildimaterjali ette valmistades ja käepäraseid lugusid kirjutades.

On küll ka öeldud, et kõik kirjutajad peaks oma ala kohapeal vaatama, aga isegi Peet Soosaare ja Valter Heueri visaduse ja töövõimega mehed ei saanud olla korraga viiel-kuuel olümpiaareenil, ikka tuli neilgi toetuda ka muudele allikatele kui oma silm.

Plaan ja lootus meeldisid olümpiakomiteele ja võimalikele kirjastajatele, paraku tuleb peagi selgitada, miks läksid nii plaan kui ka lootus tõtakal sammul vett vedama.

* * *

Mõne aja eest olime koos olümpiaakadeemia peasekretäri Kalle Voolaidiga Kuku raadio saates „Vahetund Postimehega“. Meid võõrustas olümpiaakadeemia asutajaliige Priit Pullerits. Arutluse all oli ka küsimus, kuivõrd eestlaste lugemislaud aastal 2012 veel olümpiaaraamatut vajab.

Voolaid ütles, et kohe pärast mängude lõppu ta olümpiaaraamatut tõesti ei loe, kõik on värske ja meeles. Küll aga oli ta võtnud ühel kenal päeval ette olümpiaaraamatud

alates 1994. aastast ja lugenud neid nagu järjejuttu, vaadates, mida üks või teine atleet järgmises ja ülejärgmises osas teeb.

Tähendab, nii saab järjepidevaid ja kogu pilti haaravaid olümpiaaraamatuid võtta ka kui ajalooürikuid, mis võivad uutele põlvvedele olla sama hästi jälgitavad, kui on kunagised raamatud olnud meile.

* * *

Kui jutt kord järjepidevusele läks, siis teen kerge põike korduvale arutelule, kas olümpiaaraamat ikka peab andma ülevaate kõikidest aladest, ka nendest, mis eestlastele kaugeks jäävad.

Minu arvates peab. Vaadake näiteks sellise nurga alt: tõenäosus, et Eesti võidab kunagi olümpia korvpalliturniiri, millest alati kirjutatakse, pole ju teab mis suur. Hoopis tõenäolisem, et päris tippu võiks kerkida näiteks praegu kümneaastane vigursuusataja Kelly Sildaru. Oleks ju ebamugav, kui Kalle Voolaidi järjejutt ehk olümpiaaraamatute sari alles siis avastaks, et on olemas selline ala – vigursuusatamine.

Minu meelest on eesti olümpiaaraamatute tugevus seisnenud ka selles, et püütakse haarata tõesti kogu olümpiat, kõiki alasid, ka meie pilgule veidraid, ja lisaks kogu olümpiamelu.

Juba jutuks olnud raamat München 1972 on salgamata on minugi jaoks ajaloo ladusaim. Kuid mõnele meie jaoks ülioluliseks kerkinud alale tagasipilgu heitmiseks sealt abi ei saa.

Nelja aasta pärast võitis kulla jalgrattur Aavo Pikkuus, kusjuures NSV Liidu meeskonda pääsemiseks tuli alistada kõik eelmise olümpia kullamehed ning Montrealis jagu saada Müncheni hõbedast Poola nelikust, kus kahe tugevamana sõitsid endiselt Szurkowski ja Szozda. Köitvaks järjejutuks oli ainest küll, aga Müncheni raamatu aladevalikusse jalgrattasõit ei mahtunud.

Meile varem kõrgeid olümpiakohti toonud aladest puuduvad Müncheni raamatust maadlus ja poks, hilisematest edualadest pole judot ja viievõistlust. Ning lõpuks: pole ka vibulaskmist, mistap Mati Vaikjärve olümpiaavõistlus on üldse kajastamata.

1976. aasta raamatusse otsustati võtta taas kõik alad, kuid toimetaja lihtne inimlik eksimus jättis välja võrkpalli. Praegu Moskva olümpiaavõitjast Viljar Loorist raamatut kirjutades tahaks hirmsal kombel lugeda, mil moel meie mees 12. tunnil koondisest välja puksiti, kuidas NSV Liit Poolale kaotas ja mida kirjutas sellest olümpiaaraamat.

* * *

Selge see, et olümpiaaraamatu tähtsus ja tähendus on ajas tublisti muutunud nagu kogu me elu. Täna on rahval spordijälgimisele tohutult alternatiive, ja kes tõsimeeli jälgida tahab, selle jaoks on päevalehtedel, telekanalitel ja Internetil palju pakkuda.

1956. aastal, kui Aleksander Antsoni loodu elustus, kirjutas kogu Melbourne'i olümpiaaraamatu 1958. aastaks Peet Soosaar. Palju eestlane seks ajaks olümpiast teadis? Verisulis Tallinna Televisioonistuudio andis mängude ajal õhtuti põgusa ülevaate põhiliselt sellest, kuidas Nõukogude atleetidel läheb. Päevalehed tõlkisid TASS-i materjale, meie olümpiasangarid Uno Palu ja Bruno Junk eristusid koduajakirjanduses koondisekaaslastest õige pisut. Spordilehte veel polnud. Kehakultuur alustas kuu aega hiljem üsna põhjalikku, läbi viie numbriga kestvat tänuväärset analüüsi, kuid sportlaste kommentaarid puudusid sealtki. Perioodika teene oli äratada huvi oodatava raamatu vastu.

Ja siis tuli Peet Soosaare raamat, mis tutvustas antiik- ja kaasaegsete olümpiamängude ajalugu, kuu aega kestnud laevasõitu Melbourne'i, Austraaliat ja olümpialinna ennast, olümpiaküla, olümpiatule teekoda Kreekast Austraaliasse ja seejärel suure põhjalikkusega kõiki olümpiaalasid. Soosaar oli laia silmaringiga, tema sporditundmine ei sattunud kahtluse alla – raamatu kirjutamise aegu ülendati ta NSV Liidu teeneliseks ujumistreeneriks. Kui miski raamatut kahjustab, siis nõutavast ilmselt nõretavamgi nõukogudemeelsus, aga viiekümnendate aastate lugeja oli tragikoomiliste patriotismipuhangutega harjunud. Igatahes müüdi 10 000-ne trükk lennult, kuigi veel polnud kodustes riulites ootamas eelmiste olümpiaaraamatute rida, mille jätkamine hiljem vajaduseks sai.

* * *

1960. aastaks oli ka Spordileht platsis, mõne olümpiaadi pärast hakkas see olümpiaaegu ilmuma koguni kuuel päeval nädalas tavalise kolme asemel. Kuid Spordileht jäi veel kauaks täiesti kommentaarivabaks nagu üldjuhul ka päevalehtede spordiosad. Sportlaste endi ütlused jõudsid harva ajalehtedesse, näiteks 1960 sai Rahva Hääl ühenduse Rooma olümpiakülaga ning küsitles põgusalt medalimehi Hanno Selga ja Aleksander Tšutšelovi. Tele ja radio küll kosusid, aga pilti ja häält ei saanud riulisse panna.

Tollaseid ajalehti sirvides võib teha päris uhkeid tähelepanekuid. Rahva Häälel töötas Tokyo mängudeks välja oma olümpialogo, millel eksisteerisid üheskoos sirp, vasar, viisnurk ja olümpiarõngad. Sama ajaleht märkas küll 1964. aasta talvel Ants Antsonit ja suvel Rein Auna, kuid mitte Jaak Lipsot, kes esines kogu olümpia jooksul vaid ühel juhul ja ka siis loetelus kui J. Lipso. Noorte Häälel õnnestus 1968. aastal lähetada Grenoble´isse erikorrespondent Malev Kits, kelle elukombed aga nõudsid muude asjade ajamist ja erikorrespondent piirdus kahe lühikese kirjaga.

Nii võis olümpiaaraamat võidukäiku jätkata. Roomat trükiti 15 000, Innsbrucki, Tokyot ja Grenoble´it 25 000, Mexicot juba 40 000 ning Sapporot, Münchenit, teist Innsbrucki ja Montreali 45 000. Müügitunnet polnud. Õigemini, mure oli tänasega võrreldes vastupidine – ööl vastu olümpiaaraamatu poodidesse saabumist moodustasid juba ööpimeduses pikad järjekorrad.

Nendele raamatutele tuleb asjalikkuse eest au anda. Ansamblist langes välja vaid juba nimetatud Malev Kitse Grenoble, mis pretendeeris hüpliku esitusviisiga ehk hooletule elegantsile, ent ei suutnud stiili pidada. Lisaks kippus Kits oma kirjutistes fakte ja ettekujutlust segi ajama ning omistas inimestele lauseid, mida nood polnud öelnud.

Kesktelevisioon jõudis 1964. aastal ka mõne otsetulekandeni, kuid jutt jäi venekeelseks – nagu ka siis, kui Toomas Uba 1976. aastal juba ise olümpial töötas. Muide, nii oli ka 12 aastat hiljem – Uba ja Raul Rebane, Eesti ainsad ajakirjanikud vastavalt Calgarys ja Soulis, edastasid televisioonilugusid telefonitsi. Põhjaeestlaste vajadusi kattis aina paremini Soome televisioon, kuid olümpiaaraamatute ostuhimu ei saanud enam pidurdada.

Lake Placid 50 000, Moskva 45 000 ja siis Sarajevo 70 000! Tohtinuks tingimustes, mille kujundas NSV Liidu välispoliitika, anda välja Los Angelese raamat, võinuks trükiarvu ilmselt riskita kuukohaliseks kruvida. Lisaks sellele, et Liit boikoteeris olümpiat ja käskis seda teha ka vasallidel, keelati asjaliku info liikumine. Spordileht sai mängida jälgida tagumisel küljel nii, et kõigepealt tuli ilmutada üks ameeriklaste olümpiat laimav lugu ja siis komplekteerida hulk laimukilde, alles lõpuks tohtis tuua olümpia tehnilised tulemused.

* * *

Taasiseseisvumise eel ja järel toimunud olümpiamängud olid eestlastele edukad ja rahvustunnet virgutavad, ent algul rubla pöörane langus ja seejärel kroonide karm nappus kahandasid raamatu mahtu ja pikendasid kirjastamisaega. Lugejate rahakotis toimusid muudatused, poelettidel samuti. Ning nagu üle Eestimaa võib kodudest leida tuhandeid raamaturiiuleid, milles pärast nelja ENE-t ja üht EE-d ei tule enam ühtki entsüklopeediat, nii polnud üheksakümnendate hakul patt ka olümpiaaraamatute rivi katkestada.

* * *

Olümpiaaraamatu hind on ootuspäraselt pidevalt tõusnud. Melbourne maksis rubla vanas väeringus 11.75 ehk uues 1.17, Rooma 1.62, Tokyo 2.12. Mexico 2.29, jupp maad õhem München 2.20. Siis tuli järsk hüpe Montreali 3.90-le ja Moskva 4.40-le, mida võis laias laastus võrrelda lihtsa töötaja päevapalgaga.

Ma pole majanduses eriti pädev, ent nüüd on raamatute hind keskmise päevapalgaga võrreldes isegi madalam kui 1980. aasta kandis. Pilt näib muutuvat, kui lahutada palgast vältimatud kulud nagu elamispind, toit, transport, meditsiiniabi. Siis jääb lihtinimesele summa, mille kulutamisele tuleb tõsiselt mõelda ja paraku leiab kulutamisvõimalusi sootuks rohkem kui ENSV-s.

Nii pole olümpiaaraamatute trükiarvud omaaegsetega võrreldavad. Et selle valla numbreid enam raamatutesse ei kirjutata ja müüginumbrid pole isegi avalikud, ei ole ka võimalik neid ka otseti ritta lükkida. Kuid mingid orientiirid on olemas.

Donatas Narmont ütleb, et ühtki Inreko Pressi raamatut pole müüdnud alla 10 000. Ta pakub vanu pabereid sirvides trükiarve: Lillehammer 8000, Atlanta ja Nagano 10 000. Uue aja rekord sündis aastal 2000, kui Sydney raamatut trükiti esiti 10 000, siis 5000 ja lõpuks teine 5000, neist müümata jäi Narmonti väitel umbes 1000. Salt Lake City ja 16 000, Ateena ja 13 000.

Torino raamatut 2006 trükkis Narmont 15 000 ja Ajakirjade Kirjastuse tiim samuti 15 000, summaarne rekord on ilmselt siin. Pekingit trükiti 12 000 ja Vancouverit 8000.

Et reklaami maht olümpiaaraamatus on kõvasti vähenenud, siis mingist ülikasumlikust ettevõtmisest ammu enam ei räägita.

* * *

Kui võtta ette need olümpiaaraamatud, mis 1994. aastast nii-öelda uue lainena välja on antud, siis esimese, juba mitmel puhul jutuks tulnud Lillehammeri, andis Inreko Press välja üksipäini.

Atlanta 1996 ilmutumise eel tegi Inreko Press koostööd Eesti Päevalehega, kellel oli olümpial suurim meeskond. Koostööd tehti ka reklaami hankimisel ja raamatus tituleeritakse Eesti Päevaleht kaasväljaandjaks. Omavahelisi rahalisi tehinguid poolte väitel ei toimunud ehk et Inreko Press kasumit ei jaganud.

Kuivõrd Mati Kebina omanduses olnud Spordileht trükkis samuti Atlanta raamatu, tuli Narmontil Nagano 1998 eel võimalik konkurent neutraliseerida. See nägi välja nii, et Kebina lähetas Naganosse hulga akrediteerimata ajakirjanikke, kes kohapeal võistlusi ei näinud, kuid mul tuli olümpiaaraamatu peatoimetajana anda igapähele neist üks peatükk. Kolmas väljaandja sai Eesti Päevalehest, kes osales olümpial nelja mehega, kes kõik ka raamatus üles astusid. Nüüd kattis Inreko Pressi kasum suure jao Päevalehe ajakirjanike komandeeringukuludest.

2000. aastaks oli Kebina Spordileht hingusel ja Eesti Päevaleht, mille sporditoimetust juhtis eksperimendi korras korvpallur ja treener Heino Enden, selges madalseisus. Ometi kasvas väljaandjate arv neljale. Ajalehtedest olid kaasatud SL Õhtuleht ja Postimees, lisandus Eesti Olümpiakomitee. Inreko Press tasus suures osas Õhtulehe ja Postimehe reisikulud, EOK suunas oma koostööpartnereid reklaamiandjate tähtsasse leeri.

Korraks oli rabelemine peatunud – Salt Lake City 2002 ilmus täpselt samal moel kui Sydney.

Seda rohkem juhtus 2004 Ateenas. Inreko Press ja Eesti Olümpiakomitee ei leidnud enam ühist keelt. President Mart Siimanni tiim tõi avalikkuse ette soovi näha reklaamivaba olümpiaaraamatut ja otse loomulikult polnud see Narmontile vastuvõetav, sest reklaam oli tema tegevuse alus. Inreko Pressi kaasväljaandjateks jäid vaid SL Õhtuleht ja Postimees.

Lugejale võib tagantjärele kõige enam silma torgata hoopis asjaolu, et kui suuremat jagu varasematest raamatutest, sealjuures kümnekonda viimast, oli ehtinud olümpia ametlik logo, siis nüüd aeti igasuguse olümpialogota läbi. Narmont ütleb, et sai 2004 EOK-lt kirja, milles teatati, et olümpialogo kasutamine on piraatlus. Olümpiakomiteest kinnitab Martti Raju, et eks logo kasutamine kommertseesmärkidel

olnud piraatlus varemgi ja ROK-i silmis pidanuks eri riikides toimuval silma peal hoidma rahvuslikud olümpiakomiteed. Paraku polevat reeglid olnud nii selged, et neile suurt tähelepanu pöörata, aga Ateena mängude eel karmistas ROK reegleid ja järelevalvet.

2006, nagu teame, ilmus kaks raamatut, neist niinimetatud EOK ametliku raamatu väljaandjatena figureerisid Ajakirjade Kirjastus, Õhtuleht ja Postimees. Pekingiks ja Vancouveriks võeti ka Eesti Päevalehe spordikirjutajad kampa. Finantsskeem oli endine. Otsene kirjastaja ehk siis Ajakirjade Kirjastus teenis kasumit ja maksis kinni osa ajakirjanike komandeeringukuludest. Kirjastuse ja EOK omavaheline leping oli konfidentsiaalne, igatahes hakkas raamatukaanelt nüüd paistma EOK logo. Olümpialogo kasutamine oli läinud niivõrd kalliks, et selle kasutamise õiguse ostmisest enam isegi ei räägitud.

Reklaam naasis olümpiaaraamatusse tasapisi, kuigi veel mitte kunagises mahus.

* * *

Ja olemegi aastas 2012. EOK korraldatud konkursil sai Londoni olümpiaaraamatu kirjastamise õiguse ja kohustuse Ajakirjade Kirjastus. EOK ja Ajakirjade Kirjastuse leping on endiselt konfidentsiaalne.

Kummati pole kirjastuse tegevjuhtkond leidnud ühist keelt kirjutava spordiajakirjanduse praeguse tugevaima jõu Õhtulehega. Õhtuleht ei luba oma ajakirjanikel raamatu sünnile kaasa aidata. Vastavalt töölepingule ei tohi nad konkurendi heaks töötada, kuid kirjastajakonkursil osales ka Õhtuleht. Millistel kaalutlustel, ei tea.

Eesti Päevalehe spordiküljed toetuvad pigem välisautoritele, toimetust ennast kaasata pole raamatutoimetajal mõtet. Nii jääb kolmest suurest päevalehest sõelale vaid Postimees.

* * *

Jõudsime algusse tagasi ja võime eeldusel, et miski paremuse või halvemuse poole ei muutu, loetleda nii:

Londoni olümpiaaraamat ilmub;

sega ei pane kokku Eesti spordiajakirjanike esindusmeeskond;

kindlasti mõjutab raamatu kvaliteeti ilmumiskiirus;

tegemist saab olema viimase 16 aasta kõige õhema, kuid kaugeltki mitte kõige odavama suveolümpiaaraamatuga;

olümpiaaraamatute ajutine reklaamivabadus on möödas;

trükiarv pole usutavasti kuigi suur.

* * *

Nii ehk teisiti pole Eesti ja eestlased sealmaal, et olümpiaaraamatu haruldasest traditsioonist loobuda. Kinnitan, et toimetus annab parima, mida suudab.

Viivi Luik ütles hiljuti ühes raadiosaates, et paberraamatu kadumine tähendaks tsivilisatsiooni vahetumist. Et kui me ei saa raamatut käes hoida, pole see enam meie tsivilisatsioon..

Nojah. Lootes, et taas tulevad ka paremad päevad, julgen täna uskuda nii: kuni püsib trükikirjandus, püsib ka olümpiaaraamat, aidates hoida meie tsivilisatsiooni.